

УДК 343.13

ОТРИМАННЯ РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ СТОРОНОЮ ОБВИНУВАЧЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Вікторія РОГАЛЬСЬКА,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Олена МИХАЙЛОВА,

слухач магістратури
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

Роботу присвячено дослідженню процесуальних шляхів отримання речей та документів у кримінальному провадженні. Визначено, що до системи процесуальних шляхів отримання речей та документів у кримінальному провадженні можна віднести: добровільне надання слідчому речей і документів; витребування речей і документів на підставі запиту; отримання речей і документів у межах виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів; вилучення речей і документів під час проведення обшуку. У статті проаналізовано також підстави, умови та процесуальний порядок отримання речей і документів у межах виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів.

Ключові слова: отримання речей і документів, захід забезпечення кримінального провадження, тимчасовий доступ до речей і документів, кримінальне провадження.

RECEIPT OF THINGS AND DOCUMENTS BY CONTRACTING PARTY IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN LEGISLATION OF UKRAINE

Viktoriiia ROHALSKA,

Candidate of Law Sciences, Associate Professor
of the Department of Criminal Procedure
of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Olena MYKHAILOVA,

Master's Degree
of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

SUMMARY

The work is devoted to the investigation of procedural ways of obtaining things and documents in criminal proceedings. To the system of procedural ways of obtaining things and documents in criminal proceedings include: voluntary provision of investigator's things and documents; Dem and of things and documents on the basis of a request; obtaining of things and documents within the limits of execution of the decision on temporary access to things and documents; seizure of things and documents during a search. The article analyzes the grounds, conditions and procedural procedure for obtaining things and documents with in the framework of the execution of the decree on temporary access to things and documents.

Key words: receipt of things and documents, measures to ensure criminal proceedings, temporary access to things and documents, criminal proceedings.

Постановка проблеми. Для забезпечення завдань кримінального процесу, регламентованих у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), законодавець покладає на суб'єктів кримінального провадження певні обов'язки та визначає їхні права. Держава розраховує на те, що суб'єкти кримінального провадження будуть активно брати участь у кримінальному процесі, сприяти виконанню його завдань та добросовісно виконувати процесуальні обов'язки. Проте завдання кримінального провадження не завжди збігаються з інтересами його учасників, тому суб'єкти цього провадження можуть перешкоджати досягненню визначених законом цілей шляхом невиконання або неналежного виконання процесуальних обов'язків чи зловживання наданими законодавством правами. Саме тому кримінальне процесуальне законодавство передбачає можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Ці заходи дозволяють виявляти, збирати та зберігати докази, попереджати можливу

протиправну поведінку чи виключати можливість підозрюваного, обвинуваченого ухилитися від досудового розслідування та судового розгляду.

Аналіз звітності судів першої інстанції про розгляд слідчим суддею клопотань, скарг, заяв під час досудового розслідування в період із 2014 по 2017 рр. за загальною кількістю клопотань слідчого, прокурора про застосування заходів забезпечення кримінального провадження дає можливість зробити висновок, що одним із найбільш поширених серед усіх заходів забезпечення кримінального провадження є тимчасовий доступ до речей та документів. Аналіз клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів, які надійшли до судів у період з 2014 по 2017 рр. (2014 р. – 245 052 клопотань; 2015 р. – 134 641; 2016 р. – 130 979; 2017 р. – 257 744 [1]) свідчить про те, що кількість звернень до слідчого судді про його застосування не зменшується, а порівняно з минулими роками лише збільшується.

Стан дослідження. Питання застосування заходів забезпечення кримінального провадження вивчали у своїх працях такі науковці, як: О.М. Гумін, Г.К. Кожевников, Л.М. Лобойко, В.О. Попелюшко, В.І. Сліпченко, Л.Д. Удалова, О.Г. Шило, О.Ю. Хабло та ін., але наявні наукові дослідження не охоплюють усіх аспектів інституту заходів забезпечення кримінального провадження. Попри те, що застосування тимчасового доступу до речей і документів неодноразово досліджувалося упродовж останніх років, відколи набув чинності КПК України 2012 р., але деякі аспекти вищезазначеного заходу забезпечення кримінального провадження дотепер недостатньо досліджені.

Метою і завданням статті є новий науковий результат щодо процесуальних можливостей отримання речей та документів у кримінальному провадженні, зокрема і під час виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів.

Для досягнення даної мети необхідно виконати такі завдання: 1) проаналізувати процесуальні шляхи отримання речей і документів у кримінальному провадженні та сформулювати їх систему; 2) дослідити проблемні питання, які виникають під час застосування тимчасового доступу до речей та документів, запропонувати конкретні шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Системний аналіз кримінального процесуального законодавства та вивчення поглядів науковців щодо процесуальних можливостей отримання речей і документів дозволив зробити висновок про те, що слідчий як самостійна процесуальна особа може отримати доступ до речей та документів такими способами: 1) отримання необхідних речей або документів, які будуть мати доказове значення (добровільне отримання); 2) витребування речей або документів (на підставі запити); 3) застосування заходу забезпечення кримінального провадження – тимчасовий доступ до речей та документів; 4) проведення обшуку, під час якого будуть вилучені необхідні як докази в певному кримінальному провадженні речі або документи.

Розглянемо детально кожний із вищевказаних способів.

Відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України, сторона обвинувачення здійснює збирання доказів, зокрема і шляхом отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок [2]. Тобто слідчий має право збирати докази, якщо особа самостійно для реалізації власного права подавати докази звертається до слідчого із пропозицією прийняти від неї певні речі чи документи.

Отримання речей і документів у такий спосіб відбувається тоді, коли особа зацікавлена надати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження та не містять охоронювану законом таємницю, самостійно звертається до слідчого із пропозицією прийняти від неї певні речі чи документи. Отримання таких речей чи документів вважаємо за необхідне оформлювати протоколом про добровільне отримання речей чи документів, який треба складати відповідно до ст. 104 КПК України з посиланням на ч. 2 ст. 93 та ч. 2 ст. 100 КПК України. Якщо ж речі чи документи отримуються від учасників кримінального провадження, які наділені таким правом (потерпілий, підозрюваний, цивільний позивач, цивільний відповідач, їхні представники та законні представники, захисник), то також із посиланням на відповідну статтю, де таке право регламентовано. Такий порядок отримання речей і документів найбільш спрощений серед усіх наявних і відповідає КПК України, що виключає в подальшому ухвалення суддею рішення про недопустимість доказів, отриманих у такий спосіб.

Другий спосіб також передбачений у ч. 2 ст. 93 КПК України, а саме: шляхом витребування від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок.

Витребування полягає в пред'явленні письмової або усної вимоги сторонами обвинувачення чи захисту посадовим особам і громадянам про надання письмових документів чи предметів; виконанні вимог адресатами; прийнятті сторонами обвинувачення й захисту об'єктів і фіксації цієї дії в кримінальному провадженні тощо [3].

Таке витребування речей та документів найчастіше здійснюється шляхом надсилання слідчим письмового запиту до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб щодо видачі конкретних речей чи документів.

На нашу думку, такий спосіб також має право на існування, але ми вважаємо, що його доречно використовувати лише тоді, коли речі і документи не містять охоронювану законом таємницю і є підстави вважати, що знищення чи зміна необхідних для кримінального провадження речей або документів, не відбудеться.

Так, наприклад, якщо володільцем необхідних для розслідування кримінального провадження речей і документів є сторона захисту, то такий спосіб є не зовсім дієвим, адже в багатьох випадках особа або відмовиться надати уповноваженій на здійснення досудового розслідування службовій особі затребувані речі і документи, або може навіть їх знищити, якщо вони містять докази щодо її винуватості у вчиненні кримінального правопорушення.

Отже, з вищезазначеного визначення можемо зробити висновок, що витребування може застосовуватись за таких умов: 1) відомо, у кого або де саме зберігаються речі чи документи; 2) вони не містять охоронювану законом таємницю; 3) відсутня загроза того, що речі чи документи будуть знищені або пошкоджені.

Третій спосіб полягає в отриманні речей і документів шляхом застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового доступу до речей і документів.

Сьогодні в КПК України не надано чіткого переліку об'єктів, щодо яких може бути надано тимчасовий доступ, а які мають отримуватись шляхом витребування чи отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб (ч. 2, 3 ст. 93 КПК) [4]. Але, з огляду на зміст положень ч. 1 ст. 86, ч. 2 та 3 ст. 93 КПК, застосування стороною кримінального провадження такого способу збирання доказів, як отримання речей чи документів (ч. 7 ст. 163 КПК), у процесі тимчасового доступу до речей і документів може здійснюватися за таких умов: 1) особа, у володінні якої перебувають речі або документи, не бажає добровільно передати їх стороні кримінального провадження або є підстави вважати, що вона не здійснить таку передачу добровільно після отримання відповідного запиту чи намагатиметься змінити або знищити відповідні речі або документи; 2) речі та документи, згідно зі ст. 162 КПК, містять охоронювану законом таємницю, і таке вилучення необхідне для досягнення мети застосування цього заходу забезпечення. В іншому разі сторона кримінального провадження може витребувати й отримати речі або документи за умови їх добровільного надання володільцем без застосування процедури, передбаченої гл. 15 КПК [5].

Отже, можливість витребування речей і документів без застосування тимчасового доступу, пов'язана з їх добровільним наданням володільцем, а також відсутністю під-

став вважати, що володільць речей і документів намагатиметься змінити або знищити відповідні речі або документи після отримання запиту. Отже, для звернення із клопотанням до слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів буде достатньо розумної підозри слідчого про можливість змінити або знищити речі чи документи особою, у володінні якої вони перебувають, або інформації, що речі та документи містять відомості, які становлять охоронювану законом таємницю.

Відповідно до ст. 162 КПК України, до охоронюваної законом таємниці належать:

1) інформація, що перебуває у володінні засобу масової інформації або журналіста і надана їм за умови нерозголошення авторства або джерела інформації. Відповідно до ч. 3 ст. 25 Закону України «Про інформацію», журналіст має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерело інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону [6];

2) відомості, які можуть становити лікарську таємницю. Згідно із ч. 1 ст. 40 «Основ законодавства України про охорону здоров'я», медичні працівники й інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їхні результати, інтимну і сімейну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків [7];

3) відомості, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій. Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про нотаріат», сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса зацікавленої особи, зокрема про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права й обов'язки тощо, становить нотаріальну таємницю [8];

4) конфіденційна інформація, зокрема така, що містить комерційну таємницю. Згідно із ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію», конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень [6]. А також, відповідно до ст. 505 Цивільного кодексу України, комерційною таємницею визнається інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона загалом чи в певній формі та сукупності її складників є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних наявним обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію [9];

5) відомості, які можуть становити банківську таємницю. Інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку в процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин із ним чи третім особам під час надання послуг банку, є банківською таємницею [10];

6) особисте листування особи й інші записи особистого характеру. Конституція України гарантує кожному заборону від втручання в його особисте та сімейне життя; забезпечує дотримання таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; заборону збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди [11];

7) інформація, яка перебуває в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, зокрема отримання послуг, їхньої тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про телекомунікації», охорона таємниці телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються технічними засоба-

ми телекомунікацій, та інформаційна безпека телекомунікаційних мереж гарантуються Конституцією та законами України [12];

8) персональні дані особи, що перебувають в її особистому володінні або в базі персональних даних, яка перебуває у володільця персональних даних. Підстави, порядок доступу та використання персональних даних про особу або отримання інформації з наявних баз персональних даних визначаються Законом України «Про захист персональних даних» [13];

9) державна таємниця. Державна таємниця – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки й охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані в порядку, встановленому Законом України «Про державну таємницю», державною таємницею і підлягають охороні державою [14]. Єдиним загальнодержавним класифікатором таких відомостей є Звід відомостей, що становлять державну таємницю [15; 16].

Процесуальний порядок здійснення тимчасового доступу до речей і документів полягає в такому:

1) сторони з дотриманням вимог ст. 160 КПК України подають клопотання до слідчого судді, суду про необхідність застосування даного заходу забезпечення;

2) слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої перебувають необхідні речі і документи, за винятком випадків, коли сторона кримінального провадження, що звернулася, доведе наявність підстав вважати, що є реальна загроза зміни або знищення речей чи документів;

3) розгляд слідчим суддею, судом клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, під час якого сторона кримінального провадження, що звернулася, повинна довести:

– що речі або документи, щодо яких запитується тимчасовий доступ: а) перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; б) самі собою або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні; в) не становлять собою або не включають речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. У разі подання клопотання, що стосується речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю: а) можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах; б) неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів; в) у разі доступу до документів, що містять відомості, які становлять державну таємницю, – наявність відповідного допуску в особи, яка заявляє клопотання. У разі клопотання щодо вилучення (виїмки) речей і документів сторона кримінального провадження повинна довести, що: а) без такого вилучення є реальна загроза зміни або знищення речей і документів; б) таке вилучення необхідне для досягнення мети отримання доступу до речей і документів.

4) ухвалення слідчим суддею, судом ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів, яка повинна відповідати вимогам ст. 164 КПК України, або про відмову в задоволенні відповідного клопотання;

5) виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів. Отримавши ухвалу, слідчий може здійснити тимчасовий доступ до речей та документів. Особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володільць речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до

засначених в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду.

Четвертий спосіб отримання речей і документів може бути застосований стороною кримінального провадження в разі:

1) вилучення речей і документів, які зазначені в ухвалі слідчого судді про проведення обшуку;

2) тимчасового вилучення речей і документів під час проведення обшуку, огляду або обшуку особи під час затримання.

Проведення обшуку може здійснюватися через невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів. У такому разі, відповідно до ст. 166 КПК України, слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку згідно з положеннями КПК України з метою відшукування та вилучення зазначених речей і документів.

Також обшук може проводитися з метою відшукування конкретних речей і документів і до звернення до слідчого судді із клопотанням про надання тимчасового доступу до речей і документів.

Останній варіант проведення обшуку з метою відшукування конкретних речей і документів є, на нашу думку, більш тактично правильним. Оскільки, якщо сторона обвинувачення має докази того, що володілець речей і документів, в яких містяться відомості, що мають значення для кримінального провадження, може їх сховати або знищити, то клопотати про застосування заходу забезпечення кримінального провадження – тимчасовий доступ до речей та документів – недоречно. Володілець речей чи документів, незважаючи на його обов'язок їх надати, може відмовитися це зробити. Якщо ж навіть після цього звернутися до слідчого судді про проведення обшуку, то постає запитання: чи буде доцільність проведення подальшої слідчої розшукової дії, якщо підозрюваному вже відомо про зацікавленість сторони обвинувачення в доступі до певних відомостей, які містяться на речах та/або документах? Ми вважаємо, що ні, адже в особи до отримання слідчим ухвали про проведення обшуку є певний час, який дає їй можливість знищити певні речі або документи.

На підставі вищезазначеного можна зробити такі висновки: 1) до системи процесуальних шляхів отримання речей та документів у кримінальному провадженні можна віднести: добровільне надання слідчому речей і документів; витребування речей і документів на підставі запити; отримання речей і документів в межах виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів; вилучення речей і документів під час проведення обшуку; 2) добровільне надання речей і документів пропонується оформлювати протоколом про добровільне отримання речей чи документів, відповідно до ст. 104 КПК України, з посиланням на ч. 2 ст. 93 та ч. 2 ст. 100 КПК України. Якщо ж речі чи документи отримуються від учасників кримінального провадження, які наділені таким правом (потерпілий, підозрюваний, цивільний позивач, цивільний відповідач, їхні представники та законні представники, захисник), то також з посиланням на відповідну статтю, де таке право регламентовано; 3) визначено підстави, умов та процесуальний порядок застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальному провадженні.

Список використаної літератури:

1. Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI // Офіційний веб-сайт Верхов-

ної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: науко-практ. коментар: у 2 т. / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Х.: Право, 2012. Т. 1. 768 с.

4. Головюк І.В., Андрусенко С.В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. Порівняльно-аналітичне право. 2013. С. 293–297.

5. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квітня 2013 р. № 223–558/04–13 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13> - п. 18.

6. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657–XII // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

7. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801–XII // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

8. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425–XII // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435–IV // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

10. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121–III // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

11. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%EA/96-%E2%F0>.

12. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280–IV // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.

13. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297–VI // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.

14. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855–XII // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

15. Звід відомостей, що становлять державну таємницю: затверджений наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440 // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon/*4.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05.

16. Особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження: методичні рекомендації / В.І. Сліпченко. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2015. 84 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Рогальська Вікторія Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Михайлова Олена Юрївна – слухач магістратури Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Rohalska Viktoriia Viktorivna – Candidate of Law Sciences, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs;

Mykhailova Olena Yuriivna – Master's Degree of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

rogalskaya@i.ua